

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р Нешо Хайнрих Чипев

На дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен

„доктор“

на тема: „Модел за съдържателна и технологична интеграция в екологичното образование“

професионално направление 1.2. Педагогика, област на висшето образование

1. Педагогически науки

Автор: Клаида Владиславова Дойчинова

докторант по докторска програма Теория на възпитанието и дидактиката (Биология и здравно образование), към катедра Биология, Факултет Природни науки, Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

Научен ръководител: проф. д-р Наташа Цанова

доц. д-р Надежда Райчева (втори научен ръководител)

С решение на Катедрения съвет на Катедра Биология при Факултет Природни науки на Шуменския университет и заповед на Ректора № РД-16-139/21.09.2021г. съм определен като член на Научно жури и рецензент на представен за официална защита научен труд за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ на тема „Модел за съдържателна и технологична интеграция в екологичното образование“ с автор Клаида Владиславова Дойчинова.

1. Данни за автора на дисертационния труд

Клаида Дойчинова завършва ШУ “Епископ Константин Преславски“ през 2011 г. с квалификация Еколог, учител по Биология и здравно образование. През същата година придобива и ОКС магистър специалност психология. През 2015г. завършва друга магистратура във ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“ с придобита професионална квалификация юрист. От 2017г. е назначена за Преподавател в Шуменски университет.

От 2007 г. Клаида Дойчинова започва кариера в сферата на образованието: Учител по биология в Център за ученическо техническо и научно творчество, гр. Плевен (2011-2017); Директор на Център за ученическо техническо и научно творчество, гр. Плевен (2017-2020г.); Учител - ЦДО в ОУ “Д-р Петър Берон“, гр. Плевен (2020 – 2021 г.). От 2017г. е преподавател в Шуменския Университет.

Клаида Дойчинова има богат набор от обучения и специализации, които са сертифицирани от престижни образователни институции: Управление на конфликти и

ефективна комуникация в училище, Диагностичната дейност на учителя, Интерактивни методи и техники за образователно взаимодействие и др., което корелира с научните интереси на докторантката и логично с избора на проблематика на дисертационния труд.

Като старши преподавател в катедра Биология на Факултета по природни науки Клаида Дойчинова води семинарни занятия по Методика и техника на училищния експеримент по биология и Хоспетиране по биология, както лабораторни упражнения по Педагогика, Клетъчна биология и Технологии за обработка на твърди отпадъци.

2. Данни за процедурата

Клаида Дойчинова е изпълнила в срок учебните си задължения и успешно е положила изпитите изискуеми по докторската програма.

При реализирането на дисертационната процедура и допускането до защита няма констатирани нарушения на действащите нормативни изисквания.

3. Данни за структурата и съдържанието на дисертационния труд и автореферата

Темата на дисертационния труд на Клаида Дойчинова е определено актуална. Глобалните промени на Земята имат нарастващи последствия за социо-екологичните системи. Климатичните промени са в основа на глобалните промени и водят след себе си сериозни изменения в екосистемите, икономическите и социалните системи. Формулираната от ООН концепция за устойчиво развитие (1987 г.) дава основната рамка за балансирано развитие на икономиката, социалните отношения и околната среда.

Един от приоритетите е развитие на водещата роля на образованието, като един от основните стълбове за постигане на устойчивото развитие, като част от усилията за подобряване на качеството на живот, включване на индивидуалното ниво. Образованието за устойчиво развитие е ключът за формиране на ново мислене и база за овладяване на глобалните проблеми, пред които е изправено човечеството. Екологичното образование е съществен елемент от концепцията за образование за устойчиво развитие и основен елемент в модела на поведение на личността в обществото.

Посоченото по-горе ми дава основания да определя темата на изследване като актуална и да приема наличието на висока компетентност на докторанта при разработване на темата дисертацията относно конструиране на модел на съдържателна и технологична интеграция в екологично образование, позициониран в нормативната за образованието рамка. Прогнозите и очакванията на докторанта (и научните ръководители) за реализация на концепцията на дисертацията, са свързани с

усъвършенстване на педагогическата практика по отношение реализацията на целите на устойчивото развитие

Дисертационния труд е написан на 206 страници, съдържа 48 фигури, 7 таблици и 11 приложения. Списъка от използвана литература обхваща 253 публикувани литературни източника, 15 стратегически и нормативни документи и закони, както и 21 уеб връзки. Дисертационния труд е изпълнен на много добро научно ниво и е написан на добър език. Целта на дисертацията е ясно и конкретно формулирана. Съдържанието напълно кореспондира с целите, задачите и експерименталната част на работата. В резултат на проведеното изследване и анализ са формулирани 6 научно-приложни приноси и 3 препоръки.

В първа глава на дисертацията е представена методологичната рамка на изследването, формулирани са коректно обекта, предмета, целите и хипотезата на изследването. Обектът на изследване на дисертационния труд е формулиран като съдържателна и технологична интеграция в полето на екологичното образование като компонент от изискванията за формиране на ключови компетентности в средното образование. Представена е методологията на изследването, изхождайки от философските дефиниции на посочените категории и педагогическите им интерпретации в конкретното изследователско поле. Изследователските методи са добре подбрани, разнообразни и включват също статистически анализ.

Логически очертаната методология на изследването и прецизността при дефинирането на ключовите категории илюстрира методическата грамотност и аналитичните способности на докторантката в сферата на екологичното образование.

Втора глава от дисертацията е посветена на ключови понятийни аспекти на изследването, както и формулирането на работни дефиниции на основните понятия. Дефинирана е основна цел на екологичното образование като осъзнаване на смисъла, че животът съществува обективно като цялостен (системната организация на биосферата, неразделна част от която е и човекът) природен феномен; има идеална същност (система от обществени отношения), поддържаща цялостността му; еволюционните изменения в една част на системата оказват влияние върху еволюционните процеси на цялата биосфера.

Детайлно е анализирано и очертано интегралното поле на екологичното образование в контекста на устойчивото развитие, в контекста на междупредметната интеграция и в контекста на формалното и неформално образование

Не на последно място са анализирани и интерпретирани редица литературни източници в областта на екологичното образование.

Третата глава на дисертацията е посветена на представяне на основни нормативни документи и инициативи, които са част от Европейската и национална политика. Представени са и са обобщени основни нормативни документи и инициативи, които са част от Европейската и национална политика в сферата на интегрирането на технологиите в обучението и образованието. Управлението и регулацията на институционализирана социална система, каквато е образователната, се базира на нормативни документи от различен ранг, но намиращи се в строга йерархия и зависимости. Докторатката е направила обстоен анализ на нормативната рамка, в контекста на темата на изследване, насочен към: 1) определяне на съвкупността от нормативни детерминанти (в техните йерархични взаимоотношения), 2) определяне на параметрите, в които моделът може да функционира в релацията нормативна рамка (възможности) – ефективност (качество на образователния продукт, в контекста на образование за устойчиво развитие).

Направеният в тази глава анализ на нормативната база и нейните йерархичните взаимоотношения определят Клаида Дойчинова като отличаваща се с висока ерудиция и добра подготовка при анализиране, интерпретиране и систематизиране.

В четвърта глава на дисертацията е представен теоретичен модел за съдържателна и технологична интеграция в екологичното образование. Ключовият термин при създаването на теоретичния модел, и на конкретните конструкции, е „интеграция“. Професионалното педагогическо декодиране при конструирането на модела включва три нива на анализ – нормативен, съдържателен и технологичен.

Предложения модел е съдържателно описан, като описанието е направено на две нива – макрониво и микрониво. На микрониво докторатката анализира теоретичния модел в три аспекта (срезове). Нормативния срез на микрониво включва очакваните резултати от учебния предмет Биология и здравно образование и ДОС за гражданското, екологичното, здравното и интеркултурно образование, по отношение на екологичното образование. Съдържателния срез включва: 1) основните източници и групи замърсители на водата, въздуха и почвата; 2) управление на отпадъците; 3) варианти за рационално използване на различните групи отпадъци. Знанията в посочените съдържателни акценти се включват в състава на четири взаимосвързани групи умения. Технологичния срез разглежда аспекта на развитието на използването на мета-метода за формирането на посочените в съдържателния срез умения.

Намирам, че така развитият и представен теоретичен модел за съдържателна и технологична интеграция в екологичното образование илюстрира добрата професионална експертиза на докторантката.

В пета глава „Провеждане на изследването, инструменти и анализ на резултатите“ е описана методологията на проведеното емпирично изследване и са анализирани получените резултати в съответствие с формулираните цели, хипотеза и изследователски задачи.

Избраният изследователски инструментариум – анкета, педагогическо наблюдение, експертна оценка и фокус група отразява съвременните изисквания при диагностика на педагогическата практика и е изцяло в контекста на конкретното изследване. Всичко това илюстрира отличната подготовка на докторантката в областта на педагогическите изследвания и възможността ѝ да планира, изведе и аргументира получените артефакти от конкретното педагогическо изследване. Сред достойнствата на дисертационния труд е представената многостранна връзка между избраните изследователски методи в съчетание със статистически методи за аналитично представяне на резултатите от изследването, а от тук и формулирането на конкретни изводи и препоръки за педагогическата практика.

Добро впечатление прави богатата илюстрация на резултатите от експеримента, което показват дълбоко и компетентно познаване на спецификата на изследователската работа в областта на дисертационния труд.

В заключение считам, че в дисертационния труд са предложени авторски идеи и решения при разработването модел за съдържателна и технологична интеграция в екологичното образование. Всичко това ми дава основание да заключа, че докторантката Клаида Дойчинова е завършен и креативен изследовател, който притежава своя индивидуалност и възможност за израстване в сферата на педагогиката.

4. Научни приноси на дисертационния труд

Предложеният ми за рецензиране и оценка дисертационен труд притежава убедителни експериментални доказателства за научно-приложни резултати, Предложеният ми за рецензиране и оценка дисертационен труд притежава убедителни експериментални доказателства за научно-приложни резултати. Основните приноси на дисертационния труд в теоретико-приложен аспект са формулирани като:

1. Определена е теоретичната рамка за изграждане на модел за съдържателна и по умения интеграция в екологичното образование.

2. Осъществен е теоретичен анализ на литературни източници за екологичното образование (в контекста на определени релации) и нормативна, за средното училище, документация и е определено полето на съдържателната и технологична интеграция в контекста на екологично образование (в частност родовото понятие – отпадъци).

3. Изведена е йерархия и връзката в система от когнитивни, афективни и рефлексивни умения, в състава на които се включва изградения интегрален съдържателен конструкт (от учебния предмет Биология и здравно образование (прогимназиален образователен етап)).

4. Определени са параметрите на ситуацията за формиране на интегралния комплекс умения на учениците въз основа на съдържателно и технологично интегриране в контекста на родовото понятие–отпадъци.

5. Приложен е адекватен на целите на изследване инструментариум за проучване на мнението и отношението, свързани с рециклираните материали на входа и на изхода на експеримента и настъпилите промени (по избрани категории) в резултат на въздействието на модела.

Посочените приноси отразяват адекватно получените в хода на изследването резултати и обективно отразяват реалните достижения на докторантката. Така формулираните теоретико-приложни приноси на докторантката приемам напълно, но намирам, че е била възможна по-добра формулировка.

5. Оценка на автореферата и публикациите по темата

Докторантката представя 4 научни публикации по темата на дисертационното изследване. Две от публикациите (една, от които в съавторство) са в реферирани и индексирани издания, а другите две в издания, които не са в реферирани и индексирани.

Афтореферата отговаря на изискванията, като адекватно отразява съдържанието на дисертационния труд.

6. Оценка на личния принос

Приемам личния принос на докторат Клаида Дойчинова и давам отлична оценка на извършената научно-изследователската работа.

7. Критични бележки

Към така представения дисертационен труд нямам конкретни забележки. Като обща бележка бих казал, че на дисертационния труд липсва общо заключение.

8. Лични впечатления

Познавам Клаида Дойчинова от преди да бъде зачислена в настоящата докторантура. Мога да я определя като отговорен и съвестен преподавател, с добра подготовка и с изразени интереси към научна си работа в областта на педагогиката.

9. Заключение

Дисертационният труд на докторант Клаида Дойчинова е задълбочено изследване на актуален и значим за педагогическата практика проблем. Поставената в дисертацията цел е постигната. Посочените приносни моменти обогатяват педагогическата практика с конкретни модели и решения по отношение дизайна на конкретна методическа реалност.

Въз основа на гореизложеното, както и предвид Правилника за приложение на закона за развитие на академичния състав в Република България и този на Шуменски Университет „Еп. Константин Преславски” убедено намирам, че настоящият труд отговаря на изискванията за докторска дисертация, оценявам го положително и ще гласувам с ДА, като препоръчвам на уважаемото Научното жури да гласува положително за присъждане на Клаида Владислвова Дойчинова образователната и научна степен „ДОКТОР” в област на висшето образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика.

29.10.2021 г.

Изготвил рецензията:

/проф. д-р НешоЧипев/